

A Micro-ISIS alkalmazása az OSZK-ban: ISSN adatbázis

Nagy Zsoltné

1988 második fele a magyar sajtó történetében jelentős időpont. Ettől kezdve ugrásszerűen megnőtt Magyarországon az új egyesületek, társaságok, kiadók, kiadói kisvállalkozások és egyéb intézmények, jogi személyek száma, s ezek mindegyike hírt akar adni magáról, vagy eleget akar tenni azoknak az igényeknek, hogy a gondolatok szabadabban terjedjenek és minél szélesebb körhöz eljussanak. Örvedetesen (?) megsaporodtak tehát az újonnan induló, címváltozott, újrainduló vagy egyéb módon önállósuló (a továbbiakban: új indulású) időszak kiadványok.¹

Egyszer csak azt vettük észre az Országos Széchényi Könyvtárban, hogy eddig sem túlságosan kényelmes munkatempónkat fokozni kell, ha egyáltalán fogadni akarjuk ezeket a kiadványokat, naprakész nyilvántartásuk pedig szinte megoldhatatlanak látszott.

Ugyanebben az időben kezdődött el könyvtárunkban a könyvtári munkát segítő mikroszámítógépek alkalmazása. A számítógépes feldolgozástól mi is, mint a többi könyvtári felhasználó, azt vártuk (várjuk), hogy végre megvalósulhasson az egyszerű feldolgozás, többszöri felhasználás elve, valamint minél pontosabb, minél frissebb, de egyúttal minél szabályosabban rögzített információt tudjunk eljuttatni minél több felhasználóhoz. A Magyar Nemzeti Bibliográfia Időszaki Kiadványok Szerkesztősége osztálykeretén belül működő Magyar ISSN Iroda és a Sajtóbibliográfia szerkesztősége közösen kapott egy ilyen segítséget 1988 végén, s rövid, de annál keményebb munka után — a nagygépes könyvtári számítógépes rendszer számára beindult előkészítő munkával összhangban — kialakítottuk az 1989. január 1-jétől épülő (azóta többször módosított és kiegészített) ISSN adatbázist, mely a Micro-ISIS 2.3 alapján készült, IBM kompatibilis PC/XT-n működő számítógépes nyilvántartó rendszer.

Az ISSN adatbázis tartalma

Az ISSN adatbázis az Országos Széchényi Könyvtárban (továbbiakban: OSZK) periodikumként nyilvántartott időszak kiadványok legfontosabb bibliográfiai és besorolási adatait tartalmazza, azon periodikumokét, amelyek 1989-ben indultak (az előbbiekek alapján ideértve a megváltozott címen megjelenő, valamint az azonos címen újraindult periodikumokat is), illetve amelyek 1989 előtt indultak ugyan, de az első számuk csak 1989-ben érkezett az OSZK-ba kötelepéldányként. Minthogy az időszak kiadványok szabályos, teljes bibliográfiai leírásának számítógépes előállítására a rendelkezésünkre álló számítógép és program nem alkalmas, olyan bibliográfiai tétel előállítását tűztük ki célul, amely

- **bibliográfiai hitelességgel azonosítja a kiadványt, és**
- **szabványos formában közli a kötelező besorolási adatokat.**

Az adatbázis bibliográfiai rekordjai eleget tesznek e követelményeknek, de ismételtlen hangsúlyozni szeretném, hogy az egyes rekordokból nem állítható elő az MSZ 3424/2² előírásainak megfelelő szabványos bibliográfiai leírás. Közbevetőleg itt meg kell jegyezni, hogy továbbra is szándékozunk megjelentetni a Magyar nemzeti bibliográfia Időszaki kiadványok bibliográfiája (MNB IKB) éves köteteit, ezekben változatlanul megtalálhatók egy adott tárgyév valamennyi új indulású periodikumának szabványos bibliográfiai leírása, valamint a nem új indulású periodikumok legfontosabb kurrens bibliográfiai és besorolási adatai. A sorozatokról készített bibliográfiai leírás pedig továbbra is szerepel a Magyar nemzeti bibliográfia Könyvek bibliográfiája (MNB KB) füzeiteiben minden alkalommal, amikor a sorozatnak valamely tagja megjelenik. Ugyancsak az MNB KB füzetei tartalmazzák a konferenciák tudományos közleményeit is.

Az ISSN adatbázis rekordjai

Az egyes rekordok bibliográfiai, besorolási, valamint a nyilvántartáshoz szükséges egyéb adatokat tartalmaznak.

Bibliográfiai adatok:	Besorolási adatok:	Egyéb adatok:
főcím	besorolási cím	típus
számozás	közreadó neve	probléma jelölés
megjelenés:		visszavont ISSN
a megjelenés helye		a szerkesztőség adatai
a kiadó neve		a terjesztő adatai
a megjelenés éve		az indítás dátuma
a sorozat főcíme (ISSN)		irányítás
megjegyzések:		raktári jelzet
periodicitás		értesítések nyilvántartása
címváltozatok		negyedéves kiadvány
egyéb címek		
bibliográfiai kapcsolatok		
egyéb megjegyzések		
ISSN		
kulcs cím		
ár		

A bibliográfiai adatokat az MSZ 3424/2, a besorolási adatokat az MSZ 3423² szabványsorozat elvei alapján az MSZ 3440/3², az MSZ 3440/4² és az MSZ 3440/5² előírásai szerint tartjuk nyilván. Az egyéb adatok elsősorban az ISSN Iroda működéséhez szükségesek, valamint az új indulású periodikumok OSZK-n belüli feldolgozásának útját biztosítják.

Az adatokat képernyőre szerkesztett, előrerovatolt adatlap kitöltésével rögzítjük, tehát nem készítünk kézirásos vagy gépirásos űrlapokat, s nincs külön adatrögzítőnk. A

megjelenítés és a visszakeresés különböző formáit, valamint az egyszerű szerkezetű mutatók előállítását a számítógépes program biztosítja. A számítógépes adatlapot az 1. sz. ábra mutatja be.

Bibliográfiai adatok

Főcím

Az adatbázis külön almezőben tartja nyilván az egyszerű főcímet, valamint az összetett főcím különböző elemeit: a közös címet, az ágazati megjelölést és az ágazati címet. A megjelenítés érdekében külön almezőt tartunk fenn az ágazati megjelölésre, ha következik utána ágazati cím, és külön almezőt arra az esetre, ha nem következik utána ágazati cím. Erre azért van szükség, mert a számítógépes program az adatot követő központosági jelet tárolja, a bibliográfiai megjelenítés pedig az adatokkal kapcsolatosan megelőző központosági jelet ír elő. Tehát ha a megjelenítésben követni akarjuk az MSZ 3424/2 azon előírását, hogy

- az ágazati megjelölést mindig pont (.) előzi meg,
- az ágazati megjelölést követő ágazati címet vessző (,) előzi meg,
- a közös címet követő ágazati címet pont (.) előzi meg,

és eleget akarunk tenni annak az igénynek is, hogy az ágazati cím visszakereshető legyen, ezt az alábbi almezőkkel tudjuk megvalósítani:

- ^a közös cím (az adatot pont (.) követi),
- ^b ágazati megjelölés, ami után ágazati cím következik (az adatot vessző (,) követi)
- ^x ágazati megjelölés, amit nem követ ágazati cím (az adat után nincs központosági jel),
- ^g ágazati cím (az adat után nincs központosági jel).

Kidolgoztuk annak a lehetőségét is, hogy al-ágazati megjelölést és al-ágazati címet tartunk nyilván, ezek számára külön almezők vannak.

Példák az adatbevitelre:

Főcím: ^wFüredi hírek

Főcím: ^aAgrár-irodalmi szemle^gAgrárökonómia és üzemszervezés

Főcím: ^aActa technica Academiae Scientiarum Hungaricae^bC^gCivil engineering

Számozás

Az adatbázis külön adatelemként tartalmazza az indulás és a megszűnés adatait. Ha az indulás adata nem állapítható meg autopszia alapján, tehát az induló számot nem kapta meg az OSZK kötelespéldányként, és más forrásból sem sikerült beszerezni, az "Indulás" adatba kérdőjelet (?) teszünk. Ebben az esetben a megjegyzések között tartjuk nyilván a tétel alapjául szolgáló részegység számozási adatait. Ha az induló részegység számozás nélkül jelenik meg, ezt is rögzítjük az adatbázisban.

A számozási adatok nyilvántartásában tehát eltértünk az MSZ 3424/2 előírásaitól. Ez az eltérés tudatos: úgy gondoltuk, jobban hasznosítható és könnyebben áttekinthető a rekord, ha az "Indulás" és a "Megszűnés" adat nem marad kitöltetlen, hanem van

1. ábra

Az ISSN adatbázis számítógépes adatlapja

Közreadó ^aNyilvánosság Betéti Társaság _____

Megjelenés ^a[Tiszafüred]^dNyilvánosság Betéti Társ. _____

Nyitóév _____

Záróév _____

Indulás ^s1.évf. 1.sz.^k1989. júl. _____

Megszűnés _____

Értesítés ^k89.08.21.^i89/735. _____

Szerkesztőség ^sPalágyi Béla főszerk. és fel.szerk.^cTiszafüred Városi Tanács, 5
350 Tiszafüred, Somogyi B. u. 1. _____

Terjesztő _____

Ár ^e120,- Ft^p10,- Ft _____

Megjegyzés ^kFüggetlen havilap. _____

Indítás 89.09.04 Irányítás IKB%IKFO _____

Kísérő R_ Raktári jelz. _____

Negyedéves kiadvány 89/3. _____

| B - előző lap | Enter - következő lap | N - új rekord | M - módosít |
 | X - tárol,kilép | C - nem tárol,kilép | T - kiugrik | D - töröl |
 Utolsó lap MFN= 272

Közreadó ^aNyilvánosság Betéti Társaság _____

Megjelenés ^a[Tiszafüred]^dNyilvánosság Betéti Társ. _____

Nyitóév _____

Záróév _____

Indulás ^s1.évf. 1.sz.^k1989. júl. _____

Megszűnés _____

Értesítés ^k89.08.21.^i89/735. _____

Szerkesztőség ^sPalágyi Béla főszerk. és fel.szerk.^cTiszafüred Városi Tanács, 5
350 Tiszafüred, Somogyi B. u. 1. _____

Terjesztő _____

Ár ^e120,- Ft^p10,- Ft _____

Megjegyzés ^kFüggetlen havilap. _____

Indítás 89.09.04 Irányítás IKB%IKFO _____

Kísérő R_ Raktári jelz. _____

Negyedéves kiadvány 89/3. _____

| B - előző lap | Enter - következő lap | N - új rekord | M - módosít |
 | X - tárol,kilép | C - nem tárol,kilép | T - kiugrik | D - töröl |
 Utolsó lap MFN= 272

valami közvetlen információ arra vonatkozóan már ebben az adatban is, hogy az induló részegység számozási adatait miért nem adjuk meg. A bibliográfiai leírás magyar szabványa az ISBD/Selőírásaitól nem tér el, az azt írja elő, hogy a fent említett mindkét esetben a “Számozás” adatsoport elmarad, s az elmaradás okát megjegyzésben kell indokolni. Azt tapasztaltam, hogy más országok nemzeti bibliográfiai gyakorlata éppen ezt az adatsoportot nem kezeli olyan mereven, mint az ISBD/S: szögletes zárójelben közölt számozási adatot is megadják a 3. adatsoportban³.

Példák az adatbevitelre:

Bevitelkor az induló szám rendelkezésünkre áll:

Indulás: ^s1.évf. 1.sz.^k1989. júl.

Indulás: ^s38.évf. 1.sz.^k1989

Indulás: ^sSz.n.

Bevitelkor az induló szám nem áll rendelkezésünkre:

Indulás: ^s?

A megjelenés adatai

A megjelenés helyét, a kiadó nevét és a megjelenés évét az MSZ 3424/2 előírásai szerint egy egységben adjuk meg. Az adatbázisban 3 mező szolgál erre a célra: a “Megjelenés”, a “Nyitó év” és a “Záró év”. A “Megjelenés” két adatot: a megjelenés helyét és a kiadó nevét tartalmazza. Itt is, mint az összetett főcím esetében, csak több almező beiktatásával tudtuk megoldani az olyan eseteket, amikor két különböző kiadója van a kiadványnak azonos vagy eltérő megjelenési hellyel. A megjelenés évét (értelemszerűen az induló számát “Nyitó év”-ként, a megszűnő számát “Záró év”-ként) csak akkor adjuk meg, ha eltér az “Indulás”, illetve a “Megszűnés” adatban közölt évszámtól, vagy ha ezek az adatok nem tartalmazzák évszámot.

Példák az adatbevitelre:

Megjelenés: ^a[Tiszafüred]^dNyilvánosság Betéti Társ.

Megjelenés: ^aBudapest^dAgroinform^eKárolyi Mihály Orsz. Mezőgazd. Kvt.

Megjelenés: ^a[Budapest]^dMeta R Galerie%^a[Szombathely]^dRadius Hungaricus

A sorozat főcíme (ISSN)

Ha az adott periodikum sorozat tagjaként jelenik meg, az adatbázisban: a “Sorozati cím” mezőben tartjuk nyilván a sorozat főcímét és ISSN számát. A sorozat főcímére vonatkozóan ugyanazok az almezők, mint a főcím esetében.

Példa az adatbevitelre:

Sorozati cím: ^wSzabályozórendszer^i0237-2924

Megjegyzések

A bibliográfiai leírás a különböző típusú megjegyzéseket egy adatsoportban tartalmazza, kötelezően előírt sorrendben. Ezek közül a megjegyzések közül kiválasztottuk

azokat, amelyek a kiadvány címére és bibliográfiai kapcsolataira vonatkoznak, s ezeket külön mezőként kezeljük az adatbázisban. A “Megjegyzések” mezőben maradt a periodicitás, valamint egyéb megjegyzések: a szöveg nyelvére, az idegen nyelvű tartalomjegyzékre, összefoglalókra, a tartalomra stb. vonatkozó ismertetések, a kiadvány bármely adatára vonatkozó olyan közlés, amely szükséges lehet a bibliográfiai vagy besorolási tétel szerkesztésekor. Itt közöljük az alcímet is, ha úgy gondoljuk, hogy a főcím és a közreadó testület megnevezése mellett is lényeges információkat tartalmaz.

Példák az adatbevitelre:

Megjegyzés: ^kÉvenként négyszer. — Tartj. és összefogl. oroszul és angolul.

Megjegyzés: ^kA tétel az 1989, 1.sz. (a bevezető szerint a 2.sz.) alapján készült.

Megjegyzés: ^kHavonként. — A közreadó névváltozatai: Rébusz, Rébusz Egyesület, Rejtvényfejtők és Barátok Új Szervezete. — Egyéb számozási adat a borítón: No.1.

Címváltozatok. A “Címváltozatok” mezőben tüntetünk fel minden olyan címet, amely elhelyezését, tipográfiai közlését tekintve a főcím változatának tekinthető. Általában a címváltozat után kerek zárójelben megadjuk a forrást is, ahonnan a főcím változata származik. Nem közöljük a forrást abban az esetben, ha a címváltozat a főcímmel azonos helyen, tehát a főforrásban szerepel. Ha a főcím néhány szavát vagy néhány betűjét a kiadvány tipográfiailag kiemeli feltüntetve a főcím többi részéhez képest, ezt a kiemelt, önállóan is címnek tekinthető részt is megadjuk címváltozatként.

Példák az adatbevitelre:

Címváltozat: ^wltd

Címváltozat: ^wActa technica ^sborító verzőn, gerincen

Címváltozat: ^wByblia ^stipográfiai

Egyéb címek. Napjainkban sok hírlapon, folyóiraton szerepel mottó, jelszó. Ezek néha fontosak lehetnek, hiszen elhelyezésük alapján a nyelvet nem ismerők számára címnek tűnhetnek. Ezeket a mottókat megadjuk az “Egyéb címek” mezőben.

Példa az adatbevitelre:

Egyéb címek: ^aHaza és haladás ^mmottó

Bibliográfiai kapcsolatok. Mivel az adatbázis az 1989-ben induló új kiadványokat tartalmazza, eddigi gyakorlatunk alapján elsősorban a “Korábbi cím” rögzítésére gondoltunk. Az MSZ 3424/2 szerint ennek két típusa van: előbbi cím és előzmény címe. Az ISSN adatbázisban ezt a két típust nem különböztetjük meg, egységesen korábbi címnek tekintjük mindkettőt. Sajtótörténeti megfigyelés, hogy az elmúlt pár hónap alatt sokkal több próbaszám, mintaszám jelent meg, mint az elmúlt pár év alatt. Sok esetben a próbaszámnak nincs végleges címe, s ezt a szerkesztők nemcsak elismerik, de fel is hívják rá az olvasók figyelmét, néha éppen az olvasóktól várják a végleges cím kialakítását. Így aztán előfordul, hogy egy adott címen a kiadvány csak egy számot él meg, ezután rögtön jön a már (viszonylagosan) végleges cím. De a próbaszámokon kívül is előfordult már olyan eset, hogy 1988/1989-ben induló kiadvány már meg is változtatta a címét. Így aztán már az eddigekben is szükség volt a “Későbbi cím” mezőre.

Példák a bibliográfiai kapcsolatok adatbevitelére:

Korábbi cím: ^wVálasz(úton)

Későbbi cím: ^wKönyvtári levelező/lap^i0865-1329

ISSN, kulcscím

Mindkét adat része az MSZ 3424/2 szerinti bibliográfiai leírásnak. Valójában nagyon is meggondolandó: valódi bibliográfiai adatok-e ezek?

Magam megkockáztatom azt a választ, hogy az ISSN-nel kapcsolatban lehet vitatkozni, a kulcscím azonban semmiképpen sem bibliográfiai adat. Indokaim: a bibliográfiai leírás adataira az a jellemző, hogy azok a kiadványból származnak, a leírás tükrözi őket úgy, ahogy a kiadványban előfordulnak. Az időszaki kiadványokról készített leggyakoribb bibliográfiai leírás összefoglaló szintű, ennek alapjául az induló szám szolgál. Márpedig az induló szám az esetek egy részében téves ISSN-t tartalmaz, az esetek másik részében nem tartalmaz ISSN-t, és az esetek harmadik (szerencsére növekvő részében) tartalmazza a helyes ISSN-t. De éppen azért, mert (ha egyre ritkábban is) az első két eset is előfordul, az örvendetes harmadik esetben sem lehetnek biztosak az olvasók és a könyvtárosok abban, hogy az adott kiadványba benyomtatott ISSN helyes. Ezt eddig is csak az ISSN Iroda verifikálása után közölte hitelesen a nemzeti bibliográfia vagy az Új könyvek. A kulcscím pedig nem is szerepel a kiadványokban, ezt az ISSN Iroda rögzíti ugyan az ISSN adatbázis számára, de minden esetben verifikálja az ISDS Nemzeti Központ. Véglegesnek pedig csak akkor tekinthető, ha az ISDS Nemzeti Központ jóváhagyva visszaigazolta. Mindez elég világosan azt mutatja, hogy a kulcscím mind létrejöttét, mind célját tekintve valódi besorolási adat. Éppen ezért, addig, amíg a kulcscím véglegesítése nem történik meg, ezt külön almezőben egy i (=ideiglenes) betű jelzi.

Példa a kulcscím adatbevitelére:

Kulcscím: ^aFüredi hírek^bTiszafüred^si

Ár

Feltüntetjük a példányonkénti és az évenkénti árat, de csak az indulószám alapján. Bizonyára érdekes lenne, de kapacitás hiányában nem áll módunkban az ár (egyre gyakoribb) változását követni.

Példa az adatbevitelre:

Ár: ^e120,-Ft^p10,-Ft

Besorolási adatok

Besorolási cím

Abban az esetben, ha az adott bibliográfiai tételt nem lehet egyértelműen rendezni a főcím alapján, külön besorolási címre van szükség. Az MSZ 3440/4 szabvány, amelynek alapján a besorolási címet megállapítjuk, nem ismeri ezt a fogalmat. Mégis ezt használjuk a gyakorlatban, mert szükséges valamivel illetni azt az — időszaki kiadványok esetében — legfontosabb besorolási adatot, amely azonos lehet a főcímmel, lehet kiegészített főcím és lehet egységesített cím.

Sem a nemzeti bibliográfia, sem az ISSN adatbázis nem alkalmaz egységesített címet időszaki kiadványok tételeiben (néhány kivételtől eltekintve), így azokban az esetekben, amikor a főcímen kívül szükséges külön besorolási címet megállapítani, a főcímhez kapcsolunk kiegészítő adatot (adatokat).

A besorolási címet a gyakorlatban úgy állapítjuk meg, hogy a kiadvány főcímét behasonlítjuk az OSZK 1945 utáni katalógusaiban, egy-két esetben az 1945 előttiben is, és azonos címek esetén az említett szabvány előírásai szerint rendelünk kiegészítő adatokat a főcím után. Mivel a besorolási adatok megállapítása a tétel szerkesztésének döntő része, figyelembe vesszük az MSZ 3423/3 szabvány előírásait is. Generikus cím esetében mindig kiegészítjük a főcímet a közreadó testület (ennek hiányában a kiadó) egységesített nevével, akkor is, ha az adatbázisban, illetve az OSZK-ban az adott generikus cím csak egyszer fordul elő.

Az adatbevitelhez ugyanazok az almezők szükségesek, mint a főcím rögzítéséhez, de ezeket az almezőket kiegészíti az ismételhető ^{^k} almező, a kiegészítő adatok számára. Példák az adatbevitelre:

Besorolási cím: ^{^w}Füredi hírek^{^k}Tiszafüred%^{^k}1989

Besorolási cím: ^{^w}Évkönyv^{^k}Magyarország. Szociális és Egészségügyi Minisztérium

Közreadó

Az MSZ 3440/3 előírásai szerint adjuk meg a közreadó testület egységesített nevét. A szabvány ismerői számára nem jelent meglepetést, hogy a közreadói név közlésében van a legnagyobb eltérés a szabványos bibliográfiai leírást tartalmazó tétel és az ISSN adatbázisból előállítható tétel között. Míg a bibliográfiai leírás a közreadó nevét olyan formában tartalmazza az 1. adatsoportban, ahogyan az a kiadványban szerepel, és csupán a leírás után a melléktétel(ek) között adja meg a közreadó egységesített nevét, mint a melléktétel első besorolási adatát; az ISSN adatbázisba a kiadványon levő forma nem kerül be, itt azonnal az egységesített névformát adjuk meg — ez természetesen alkalmas arra, hogy a melléktétel első besorolási adata legyen. A tétel szerkezete, számítógépes előállítása kívánta meg ezt a döntést, tehát az az igény, hogy az ISSN adatbázisból előállítható tételek minden változtatás nélkül besorolhatók legyenek.

Az adatbevitelkor itt is a visszakeresésre kellett gondolni, valamint az egységesített névforma különböző elemeinek egységes kezelésére. Az egységesített testületi név az alábbi elemekből áll: rendszó, egyéb névelemek, kiegészítő adatok. Kiegészítő adatok járulhatnak mind a rendszóhoz, mind az egyéb névelemekhez. Feltételezve a legbonyolultabb testületi név előfordulásának lehetőségét is (például többszörösen alárendelt testületi név, konferencia valamely szekciójának neve), az alábbi almezőket jelöltük ki a testületi név nyilvántartására:

^{^a}	rendszó (ismételhető)
^{^c} ^{^d} ^{^e}	a rendszóhoz járuló kiegészítő adatok
^{^f}	első egyéb névelem

^g ^h ^i	az első egyéb névelemhez járuló kiegészítő adatok
^j	második egyéb névelem
^k ^l ^m	a második egyéb névelemhez járuló kiegészítő adatok
^n	harmadik egyéb névelem
^o ^p ^q	a harmadik egyéb névelemhez járuló kiegészítő adatok
^r	negyedik egyéb névelem
^s	a negyedik egyéb névelemhez járuló kiegészítő adat
^t	megjegyzés
^b	megváltozott rendsző

Példák az adatbevitelre:

Közreadó: ^aEötvös Lóránd Tudományegyetem ^cBudapest ^fBölcsészettudományi Kar ^jIrodalomtudományi Tanszékcsoport

Közreadó: ^aMagyarország ^fKözlekedési, Hírközlési és Építésügyi Minisztérium ^jKözgazdasági Főosztály

Egyéb adatok

Az *egyéb adatok* a belső nyilvántartást, az ISSN ügyintézését hivatottak pontosabbá, gyorsabbá tenni. Rögzítjük például az *előzetes címet*. Ezen azt a címet értjük, aminek alapján a kiadó még a kiadvány megjelentetése előtt az ISSN szám megállapítását kéri. Ez néha eltér attól a címtől, ami később a kiadványban megjelenik. Nekünk viszont fontos tudni, hogy itt az előzetes cím megváltoztatásáról van szó, nehogy a már benyomtatott ISSN számot tévesnek nyilvánítsuk, vagy az időnkénti ellenőrzés során reklamáljunk olyan időszak kiadványt is, ami soha nem jelent meg.

Az utóbbi időben több ilyen eset is volt, ezek közül most csak két példát említek:

Csattanó címre adtuk ki az ISSN számot, a kiadvány *Hócipő* címen jelent meg, vagy: *R-evolúció* cím szerepel a kiadványt bejelentő hivatalos okiraton, maga a kiadvány pedig *Magyar narancs* címen érkezett kötelesepéldányként.

Kóddal jelöljük azt a tényt a *probléma* adatban, ha valami miatt módosítjuk a már rögzített tételt. Fontos tudnunk, hogy valami általunk elkövetett hibát javítottunk-e, vagy a kiadvánnyal kapcsolatban később nyilvánosságra kerülő információ volt a tétel módosításának oka. Nyilvántartjuk továbbá a kiadók, szerkesztőségek címét, telefonszámát, valamint a szerkesztők, ügyintézők nevét, akikkel kapcsolatban vagyunk.

Mint az eddigiekből is látható, az ISSN adatbázis létesítése elsősorban az ISSN Iroda működését kívánja biztosítani, és az ISSN ügyintézését, mint az egész könyvtári feldolgozó lánc kiinduló láncszemét, megbízhatóvá és hasznossá tenni. Az elmúlt nyolc hónap tapasztalatai — elsősorban az adatbázisnak köszönhetően — igazolták az OSZK-ban bevezetett új feldolgozási futószalag létét.

Az ISSN adatbázis jelentősége az OSZK-ban

Az OSZK-ba kötelesepéldányként beérkező időszak kiadványok közül a könyvtárunkat illető két példány először az ISSN Irodába kerül. Itt a munkatársak a naponta

érkező kiadványokat egyenként átnézik, hasonlítják az Iroda nyilvántartásaiban és a könyvtár katalógusaiban, valamint a nemzeti bibliográfiákban. A már régóta élő időszaki kiadványok kurrens példányait ellenőrzik abból a szempontból, hogy a benyomtatott ISSN szám helyes-e. A hiányzó ISSN számot pótolják, a téves vagy hibás számot javítják az OSZK példányaiban. Az új indulású periodikumokat a Sajtóbibliográfia csoportnak adják át, ahol megtörténik a kiadvány első feldolgozása — számítógépes formában. Ekkor kerülnek be az új periodikum adatai az ISSN adatbázisba. A számítógépes feldolgozás első, gyakorlati eredménye a számítógéppel előállított *ISSN tétel*, ez a tétel elkíséri az adott kiadványt a feldolgozási lánc minden szakaszában, egészen a raktárba érkezésig. Az ISSN tétel tartalmazza mindazokat az adatokat, amelyek az adatbázisba bekerülnek, és amelyek a feldolgozás és a tájékoztatás szempontjából lényegesek. Ezt a tételt az ISSN Iroda több példányban állítja elő, s — az átlagosnál nem problémásabb — periodikum beérkezés utáni 7-10. napon eljuttatja azoknak az osztályoknak, amelyek foglalkozni fognak a kiadvánnyal, egyben indítja a kiadványt az őt kísérő ISSN tétellel együtt a Gyarapítási osztályra. Az OSZK-n belüli feldolgozói láncról jelen cikk keretei között nincs lehetőség részletesebben szólni. Azt azonban mindenképpen hangsúlyozni kell, hogy az ISSN tétel milyen előnyöket jelent az egyes részlegek munkájában és a könyvtár tájékoztatási funkcióinak ellátásában.

A fent említett 7-10. napon tehát megkapja az ISSN tételt:

- a *Kötelezpéldányszolgálat*, ahol lehetőség van a kiadvány beérkezésekor elkészített kardexlap kiegészítésére, illetve bizonyos esetekben a tétel alapján a kardexlap elkészítésére,
- a *Gyarapítási osztály*, ahol az ISSN tétel adatai alapján készítik el a kardexlapot, raktári jelzettel adnak a periodikumnak, s a könyvtár munkatársai számára a tétellel együtt teszik “szemlére” a heti indítás anyagát,
- az *MNB Könyvek Szerkesztősége*, ahol a jelentősebb periodikumokat feldolgozzák az MNB Könyvek Bibliográfiája füzetei számára,
- a *Repertórium Szerkesztőség*, ahol szintén nyilvántartják a forrásbázisukba tartozó periodikumok adatait,
- az *ISDS Központ*, ahol verifikálják az ISSN tételben megadott kulscímet, valamint az ISDS Nemzetközi Központ számára jelentik az időszaki kiadványok adatait,
- és nem utolsósorban az *Olvasó- és Tájékoztató Szolgálat*, ahol a munkatársak már a kiadvány raktárba érkezése előtt informálódhatnak az új periodikumokról, sőt ezekről az olvasóknak is tudnak bizonyos tájékoztatást adni.

Az ISSN tétel:

- lehetőséget ad az OSZK-n belül a bibliográfiai és besorolási adatok egyeztetésére, egységesítésére (hiszen az ISSN tételben rögzített adatokkal kapcsolatban a munkatársak vissza-jelzéssel élhetnek, így további közös egyeztető munkára van lehetőség),
- hitelesíti az új indulású kiadványokba benyomtatott ISSN számot, illetve megadja a kiadvány helyes ISSN-jét,
- megkönnyíti a Gyarapítási osztály számára a többpéldányok rendelését,
- jelentősen lerövidíti azt az időt, ami egy adott periodikum megjelenése és az olvasó számára való hozzáférés között eddig eltelt.

Maga az ISSN adatbázis pedig olyan új lehetőségeket rejt magában, amit eddig — részben a megnövekedett napi munka, részben az új technika elsajátítása miatt — teljesen ki sem használhattunk, sőt, fel sem tárhattunk. Azt azért azonnal láttuk, hogy ezt a sok információt az Országos Széchényi Könyvtáron kívül is hasznosítani kell. A szándékhoz jelentős segítséget kaptunk a Könyvtártudományi és Módszertani Központtól, amely vállalta egy új periodikum, az “Új periodikumok” (ÚP) patronálását, kiadói teendőit. Az Új periodikumokat kettős céllal jelentetjük meg:

- negyedévenként általános tájékoztatást szeretnénk adni minden új periodikumról,
- az ÚP tételekkel módszertani segítséget szeretnénk nyújtani a könyvtáraknak a periodikumok feldolgozásához.

Új periodikumok

A kiadvány három részből áll: betűrendes jegyzék, címmutató, közreadói mutató. A *betűrendes jegyzék* tételei, az ÚP tételek az ISSN adatbázis termékei, adattartalmukat, formájukat tekintve nagyrészt azonosak az ISSN tétellel. A két tételtípus közötti eltérést funkciójuk magyarázza. Természetesen nem tartalmazza az ÚP tétel azokat az információkat, amelyek az OSZK belső munkafolyamatait segítik: mikor indította az adott periodikumokat az ISSN Iroda feldolgozásra a Gyarapítási osztálynak, melyik osztályra kerül feldolgozásra a kiadvány stb. Elsősorban terjedelmi okok miatt maradt ki az ÚP tételből a kulcs cím. Az volt ugyanis az elképzelésünk már kezdettől fogva, hogy az ISSN adatbázisból olyan tételeket kell előállítani, amelyek egy katalóguscédulára ráférnek, ez mindenképpen könnyebben áttekinthetővé, könnyebben használhatóvá teszi a tételt. A kulcs cím pedig olyan helyigényes adat, hogy bizonyos esetekben feltüntetése azzal járt volna, hogy csak két cédulára fér el a tétel. Előzetes informálódásunk arról győzött meg bennünket, hogy az ÚP tételek olyan könyvtárakban, dokumentációs intézményekben tölthetnek belényeges szerepet, ahol a kulcs cím szerint általában nem tartják nyilván a kiadványokat, nagyon komoly igény jelentkezett viszont két másik adat iránt, ezért azt gondoltuk, hogy ezeket mindenképpen szerepeltetni kell az ÚP tételben: a szerkesztőség adatairól és a terjesztő adatairól van szó. Ezeket megadjuk olyan formában, ahogy a kiadványban megtalálhatók, vagy ahogyan azokat az ISSN ügyintézés során megszereztük. A 2. sz. ábra illusztrációképpen egymás mellett mutat be egy ISSN tételt és egy ÚP tételt.

A *címmutató* tartalmazza mindazokat a címváltozatokat, amelyek a periodikum induló száma alapján megállapíthatók. Minthogy az ISSN adatbázisban nem tudjuk nyilvántartani a párhuzamos adatokat, a párhuzamos cím nem szerepel az ÚP tételben sem. Megtalálhatók viszont a címmutatóban a korábbi címek és a későbbi címek. A címmutató tételei a periodikum főcímére vagy besorolási címére utalnak.

A *közreadói mutató* csak az egységesített névformákat tartalmazza. Nem szerepelnek tehát a közreadói mutatóban utalók, amelyek mind a katalógusban, mind a bibliográfiákban nélkülözhetetlenek. Ezeket az utalókészítés szabályai szerint, az MSZ 3440/3 előírásait követve pótolni lehet az igényeknek megfelelően. Itt is szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy az Új periodikumok nem pótolják az éves sajtóbibliográfiát,

amely a továbbiakban is évenként fog megjelenni, s az 1986-os kötetétől kezdve az MSZ 3440/3 szabályai szerint megalkotott testületi neveket szerepeltet testületi mutatójában.

Ezzel rá is térnék arra — nyilván továbbfejleszthető — elképzelésre, hogy az Új periodikumok tételeit milyen módon hasznosíthatják a könyvtárak. Az új tételszerkesztési szabványsorozat (MSZ 3423) előírásai szerint a periodikumokról is készíteni kell főtételt és melléktételt (melléktételeket) a leíró katalógus számára. A főtétel a periodikumokról készített legteljesebb bibliográfiai leírást tartalmazza (ez lehet egyszerűsített leírás is), míg a melléktételek adattartalma ennél jóval kevesebb lehet. A sajtóbibliográfia bibliográfiai leírást tartalmazó tételei teljesen megfelelnek a főtétel követelményeinek, az Új periodikumok tételei pedig alkalmasak arra, hogy melléktételek legyenek. Sőt, mivel tökéletesen azonosítják a kiadványt, elképzelhető, hogy egyes könyvtárakban betölthetik a főtétel szerepét is.

Ezért készül az Új periodikumok egyoldalas nyomással, s minden oldalon három tétel található olyan elrendezésben, hogy ezek a tételek kivághatók, cédulára ragaszthatók és másológéppel sokszorosíthatók.

2. ábra

ISSN tétel

0185

Szabad szó (Budapest) (1989)

Szabad szó * Magyar Néppárt

26.évf. 1.sz. (1989. jún. 21.) — [Budapest]: Püski Kft.

Korábbi c.: Új Magyarország (1956. nov. 2. — nov. 3.)

Azonos címen élt: 1899-1952, 1956. okt. 31. (csak bizonyos évfolyamokat tekint szellemi elődjének). — A szerk. információja szerint az évfolyamszámozás téves.

ISSN 0864-988X = Szabad szó (1989) (i)

89.07.24. IKB, IKFO

ÚP tétel

ISSN 0864-988X

0185

Szabad szó (Budapest) (1989)

Szabad szó * Magyar Néppárt

26.évf. 1.sz. (1989. jún. 21.) — * [Budapest]: Püski Kft.

Korábbi c.: Új Magyarország (1956. nov. 2 — nov. 3.)

Azonos címen élt: 1899-1952, 1956. okt. 31. (csak bizonyos évfolyamokat tekint szellemi elődjének). — A szerk. információja szerint az évfolyamszámozás téves.

Szerk.: Fábíán Gyula főszerk. Budapest XIII., Visegrádi u. 62. III.em.

Levél cím: 1398 Budapest, Pf. 558. Tel.: 149-0100

Terj.: Magyar Posta

Ár: 996,-Ft évenként, 19,50Ft példányonként.

A kiadvány első két száma már megjelent, s a Könyvtártudományi és Módszertani Központ ingyen eljuttatja azoknak, akik a keszthelyi vándorgyűlésen ezt igényelték, illetve automatikusan küldött a nagyobb könyvtáraknak. A továbbiakban térítés mellett tudjuk előállítani az Újperiodikumokat, várjuk tehát az előfizetőket, valamint a kiadvány használhatóságával, hiányosságaival, továbbfejlesztésével kapcsolatos elképzeléseket, vissza jelzéseket.⁴

Jegyzetek

1. Az MSZ 3424/2 meghatározása szerinti időszak kiadványok a könyvtári kezelés (nyilvántartás, érkeztetés, feldolgozás, raktározás) szempontjából két nagy csoportra oszthatók: *periodikumok* a hírlapok, folyóiratok, évkönyvek, tanulmánykötetek, beszámolók, jelentések stb., a másik csoportot pedig a bibliográfiai leírás és a nemzetközi azonosító számozás szempontjából ugyancsak időszaki kiadványként kezelt *sorozatok* alkotják.
2. A cikkben említett magyar szabványok:
MSZ 3424/2 Bibliográfiai leírás. Időszaki kiadványok
MSZ 3440/1 A bibliográfiai leírás besorolási adatai. Fogalommeghatározások
MSZ 3440/2 A bibliográfiai leírás besorolási adatai. Személynevek
MSZ 3440/3 A bibliográfiai leírás besorolási adatai. Testületek neve
MSZ 3440/4 A bibliográfiai leírás besorolási adatai. Címek
MSZ 3440/5 A bibliográfiai leírás besorolási adatai. Földrajzi nevek
MSZ 3423/1 Leíró katalógusok bibliográfiai tételeinek szerkesztése. Könyvek
MSZ 3423/3 Leíró katalógusok bibliográfiai tételeinek szerkesztése. Időszaki kiadványok
3. Az alábbi bibliográfiai leírás a Bibliographie de la France. Supplément 1. Publication en série 1988. évi 6. számából való:
88-1578. Vivre au Vernet
Vivre au Vernet / [gérante M. Malvy]. — [N° 1]-. — Vernet : [31120. Portet-sur-la-Garonne] : Vivre au Vernet. [1985]-. — 30 cm.
Per.[4^oJo.53309
DLP 85. — 070.433 (448.6).
ISSN 0983-9844=Vivre au Vernet.
BN 566834
4. Jelen cikk leadásával egyidőben rövid ismertetőt és előfizetési felhívást adtunk át a Könyvtáros Szerkesztőségnek.

* * *

A RÓMAI EGYETEM KÖNYVTÁRI ÉS LEVÉLTÁRI TANSZÉKE fennállása huszonöt éves évfordulóját egész évben rendezvényekkel ünnepelték az olasz szakmai körök. 1989 márciusában a könyvtárosok és levéltárosok képzése, továbbképzése a gyűlés témája, szeptemberben levéltárügyi tanácskozás, októberben a 16. századi olasz nyomdászatról és a 15. századi történeti forrásokról rendeznek konferenciát. Kiállításokon mutatják be a 16. századi olasz nyomtatványokat, a levéltári kiadványokat, a 17-18. századi európai magánkönyvtárakat. A jubileumi év rendezvényeit novemberben a könyvtáros és levéltáros képzés és a regionális intézmények kapcsolatairól rendezett kerekasztal, és a tanszék fejlődési perspektíváiról való tanácskozás zárja. (Bollettino d'Informazioni — Associazione Italiana Biblioteche 27.a. 1988 4.no.)